

Оксана СІМОВИЧ

Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Львів

Словник вербальних символів: діалектні джерела й лексикографічні засади

Актуалізовано проблему укладання Словника вербальних символів, зокрема ті, які стосуються добору матеріалу лексикографічної фіксації, джерельної бази та шляхів інтерпретації. Вербальний символ відрізняється від інших словесних образних знаків, потребує цілком іншої репрезентації, добору описуваного матеріалу та джерельної бази. Словник репрезентує традиційні вербальні символи, зафіксовані передусім у текстах фольклору.

Розглянуто, як вербальний символ репрезентовано у Словнику. Акцентовано, що саме діалектний лексикографічний опис, етнографічний матеріал, тексти записів говіркового мовлення дають змогу виокремити символічне значення реєстрового слова. Виявлено, які саме компоненти обрядового значення слугували поштовхом розвитку символічного значення.

Наголошено, що контекст підтверджує або формулює значення слова, доповнює сформульовану семантику слова, фіксує зв'язки символу з іншими символами чи символічно значущими поняттями та формує в читача власне уявлення про символ, створює простір для його подальших інтерпретацій.

Ключові слова: вербальний символ, лексикографічні джерела, етнографічний складник, діалектний текст.

Немає, напевно, більш суперечливого поняття, ніж символ, зокрема вербальний. Він кардинально відрізняється за своєю природою від знака, метафори, алегорії, від слова з образним чи з обрядовим значенням тощо. Водночас символічне значення може сформуватися на основі будь-якої із цих категорій. Символу не можна сформулювати чітко, будь-яке його значення буде неповним та неточним, – символ завжди невичерпний. Відрізняючись від традиційного багатозначного слова, інтерпретованого у тлумачному словнику, символ по-своєму, специфічно і часто непрогнозовано розвиває свою багатозначність, в одному контексті актуалізуючи увесь спектр семантики одночасно, тільки щоразу з іншою ієрархією семантичної структури. Національно-специфічний або архетипний, символ, проте, часто стає індивідуальним. Йому властива безліч інтерпретацій, водночас він розвивається в якихось відповідних межах. І це лише неповний перелік суперечностей символу. Однак ми таки прагнемо інтерпретувати символ у „рамах” словника.

Прилучення України до європейського культурного простору може мати й почасти негативні наслідки – поступову втрату національно-культурної ідентичності, зміщення акцентів із національно-специфічних ознак до об'єднання і створення спільних культурних цінностей. Саме збереження національної ідентичності, вираженої, зокрема, у мовно-культурних символах, стає важливою проблемою XXI ст. Адже символ зберігає колосальний обсяг інформації та є ключем до розуміння багатьох ментальних та культурно-історичних явищ, своєрідним чином формує мовно-культурну картину світу кожного народу. У сучасному прагматичному світі, на жаль, дуже легко втратити індивідуальність, національну специфічність та багатство традицій, особливо якщо прагнути до спільного культурного простору. Зацікавлення світової спільноти українською культурою посилює інтерес до трактування символів, адже прочитання будь-якого тексту, який створено в „чужому” мовно-культурному просторі, вимагає знання тих символів та знаків, які є в тексті.

Отже, не видається дивною поява чималої кількості словників символів, у яких викладено зазвичай інформацію енциклопедичного характеру, або ж лексиконів, які здебільшого перераховують те, що може символізувати слово чи поняття. Спершу деякі значення викликають подив, однак згодом розумієш, що глибокий потенціал символу не виключає появи й такого, на перший погляд, дивного значення! Залишається тільки самотужки заглибитися в пошуки контекстів, у яких вони формуються. Водночас серед зафіксованих та описаних символів не так часто можна виокремити власне вербальні, та й необізаному читачеві складно виявити зв'язок між символом та його значенням. Саме тому доводиться сприймати символ радше як образ, а не як специфічний словесний над-знак. Зрештою, такі

праці серед розмаїття таких словників і не претендують на мовознавчі дослідження та є радше словниками культурних знаків (саме так, напр., декларує свій словник В. Жайворонок; див. Жайворонок, 2006).

Розуміння того, що символ – це передусім мовний знак, спонукало взятися до укладання словника саме вербальних символів, що активно функціують в українському мовному просторі та відтворюють мовно-культурну картину світу (радше його численні фрагменти) українців. Чимала кількість публікацій уривків словника щоразу виявляє більше проблем, аніж вирішує їх (напр. Сімович, 2003, 2010, 2018a, 2018b, 2019 та ін.).

У процесі лексикографічної інтерпретації стає зрозумілими зміст і структура згадуваних вище словників, а також небезпека появи в них аж ніяк не мовного матеріалу. Пропоноване дослідження має на меті вирішити деякі проблеми укладання такого лексикону, зокрема ті, які стосуються добору матеріалу лексикографічної фіксації, джерельної бази та шляхів інтерпретації.

Першим виникло питання, які саме символи потрібно фіксувати у словнику такого ґатунку. Досвіду лексикографічного опрацювання вербальних (!) символів немає ані в українській, ані у світовій науці. І тут не йдеться про словники культури (СД; СС), у яких із-поміж інших символів трапляються й вербальні, однак і ці словники не є суто мовними, а, як свідчить досвід, культурна інтерпретація поняття та лінгвістичне тлумачення слова-символу часто різні.

Завдання словника – виокремити та описати семантичну структуру традиційних вербальних символів, що зберігають глибинну культурну інформацію, однак з огляду на особливість символу потрібно розуміти, що такий словник ніколи не буде вичерпним ані щодо складу аналізованого матеріалу, ані щодо обсягу семантики. Значною мірою цей словник авторський, оскільки репрезентує передусім авторське розуміння і трактування символів, вивірене й чужим досвідом.

Що ж відрізняє пропонований *Словник вербальних символів* із-поміж уже наявних лексиконів? Передусім, як декларує назва словника, це словник, який описує винятково вербальні символи. Суто текстовий, адже в ньому береться до уваги лише те, що засвідчують тексти. Однак варто зауважити, що особливість символу – його неоднозначність, багатоплановість семантичної структури, залежність трактування одного і того ж тексту від фонових знань читача, навіть укладача, автора словника, часто розмиті межі трактування самого поняття символу та, – що особливо складно, – сплутування з іншими категоріями – алегорією, метафорою, паралелізмом та ін. – стали тими чинниками, коли не автор виявляє та фіксує значення символу в тексті, а – як це не дивно звучить – символ керує процесом своєї фіксації.

Зрештою, особливість символу – для інтерпретації потребувати фонових знань реципієнта – зумовила і предмет дослідження. До словника увійшли тільки традиційні вербальні символи, так чи інакше відомі більшості українців. З огляду на те, що для формування символічного значення, для підтвердження виявленої семантики потрібний якнайповніший контекст, об'єктом аналізу обрано передусім тексти пісенного фольклору, які, з одного боку, достатні для „прочитання” та формулювання символічного значення слова, з іншого – полегшують цитування, а водночас за такими текстами найлегше встановити інтертекстуальні зв'язки символів. Отже, спершу було зібрано традиційні для українського мовного простору суто вербальні символи, засвідчені в численних текстах, які відомі або хоча б упізнавані практично кожному читачеві, – символи рослинного світу, символи, пов'язані з водою, небесною сферою, землею. Однак до словника почали додаватися й ті, які, на перший погляд, аж ніяк не є вербальними, а радше обрядовими, речовими символами, однак виявилось, що й вони можуть мати мовний контекст, у якому формується символічне значення, – так словник поповнився символами – вербальними! – *нитка, драбина / сходи, фартушок, ворота, стіл, камінь* та ін. Як виявилось, такі слова реалізують у фольклорних текстах символічну семантику. Джерелом слугують опубліковані записи пісень, зібрані практично з усіх теренів України, починаючи від початку ХІХ ст. дотепер. Такий добір текстів дасть змогу виявити поширеність конкретних символів, їх синтагматику та розвиток або тяглість символічних значень – спільне та, можливо, відмінне. Водночас залучено етнографічні матеріали та записи живого мовлення, що також дає змогу виявити семантику слова-символу.

Вагомим складником *Словника вербальних символів* є діалектний матеріал. Окрім фольклорних записів, у словнику використано також записи усного діалектного мовлення респондентів про давні та сучасні обряди: весільний – значною мірою, оскільки він найбагатший із погляду символіки, найбільше описаний та збережений; поховальний, рідин та христин, збережених значно менше. Водночас – для об'єктивності – у словникові представлено безпосередньо результати опитування або радше не опитування, а обговорення цитованих текстів із представниками середнього та старшого покоління, які мають різний ступінь обізнаності у власній культурі та у фольклорі, у світовій філософії та культурі. У результаті виявлено ідентичне або дуже близьке трактування символів, на яке впливає рівень освіченості. На жаль, мало хто із сучасних респондентів, уживаючи слово-символ під час опису самого обряду або ж співаючи давніх пісень, може пояснити його значення або хоча б функцію в обряді та інтерпретує переважно за традицією: *так по-стародавньому то було, так баба говорила, так моя мама робили*. Водночас,

як виявлено, функціонування символів у сучасних мовних ситуаціях засвідчує, що „розуміння” символів, а отже, загальне значення таки зберігається на підсвідомому рівні мовця. Це, зокрема, демонструє така ситуація: за розмовою з людиною, яка ходить до церкви, є релігійною, записано таке: – *Ти чо, чого так до церкви рідко ходиш? – Кожний раз, як іду з малим, його все врікають, вже і нитку червону на руку повязала, але десь на причасті..., а Павлик починає несамовито позіхати. Дома сірники скидала аж* (ЗА). У цитаті реалізоване значення ‘відмежування „свого” простору від „чужого”’. Не втрачає цієї семантики слово *нитка* і в наступному записі: *Моя сестра ніколи не чіпає червоної нитки малій на ручку чи ніжку, аж страшно, дитині місяць тільки, а вона бере її всюди за собою, вчора на весіллі була з нею, таке манюне!* (ЗА); пор. також: *В’язати дитині і породілі червону нитку на руку* (Тищенко, 2004, с. 299). Символи *нитка* / *червона нитка* належать до таких, про які йшлося вище: слово *нитка* або атрибутивне словосполучення *червона нитка*, на перший погляд, не мало б увійти до *Словника вербальних символів*, адже називає предмет, що є радше не символом, а оберегом. Як оберег нитку використовують у весільній, родильній та поховальній обрядовості. Як назва оберега це слово однозначне, що суперечить природі символу. Однак саме на підставі цього значення в багатьох записах говіркового мовлення слово розвивається як символ. Реєстрова стаття *нитка* *Словника* містить доповнювальну частину, у якій викладено, зокрема, позамовну інформацію про обрядові функції предмета. У цій частині *Словника* викладено не символічне, а обрядове значення слова, зафіксоване, зокрема, у діалектних словниках; напр.

гуц. *волічка* ‘червона нитка як оберег від вроків’ (ГС, с. 159)

наддністр. *волічка, нитка* ‘тс.’ (ЗА)

схподіл. *нитка чирвона* ‘нитка червоного кольору, яку зав’язують дитині чи породіллі на зап’ясті, щоб їм не наврочили’, *нитки*, мн. ‘нитки, які використовували з магичною метою для того, щоб народжувались дівчатка’ (Тищенко, 2014, сс. 93–94).

Намагаючись розмежувати назву обрядової речі та символ, символ-річ та слово-символ, визначаємо, що *нитка* не символізує оберегу, у віруваннях мовців вона є *оберегом*, виконує таку функцію. Натомість як вербальний символ слово функціює зі значенням ‘відмежування „свого” світу від „чужого”, ворожого’ (пор. СУСГ, с. 45; СВС).

Водночас словники обрядової лексики та діалектологічні студії, що фіксують такі назви та описують обрядову семантику, слугують підставою для виявлення символічного значення. У таких працях обрядове значення є засобом „пригадування”, формування фонових знань, адже семантична

структура слова з обрядовим значенням містить компоненти, диференційні ознаки, на підставі яких може розвинути й символічна семантика.

За браком словників обрядової лексики з усіх теренів України, а також з огляду на диференційний підхід до добору слів у регіональних словниках більшість слів-символів, особливо тих, які вже не функціують як обрядові, не мають лексикографічної репрезентації. Цю лакуну намагаємося поповнити записами пісенного фольклору та етнографічними відомостями з різних теренів (Поділля, Закарпаття, Полісся, Галичина, Лемківщина). Такі праці є також невичерпним джерелом діалектного матеріалу. Варто зауважити, що контекст уживання вербальних символів найбільше репрезентує говірковий матеріал, а також опис обрядів, часто відтворених через мовлення говірконосців. Джерелами *Словника*, хоча і принагідними, стали й діалектні словники, у них можна виявити деякі слова із символічним значенням або ж виокремити цікавий контекст, у якому відтворено символічне значення слова, не зафіксоване безпосередньо у словнику (про частку та способи інтерпретації символів див., напр., Сімович, 2016). У дослідженні розглянуто, як вербальний символ репрезентовано у *Словнику*, відповідно нижче представлено діалектний лексикографічний опис, етнографічний матеріал, що слугує важливим компонентом *Словника* і дає змогу виокремити символічне значення реєстрового слова; а також записи говіркового мовлення (мінітексти). Відтак продемонстровано, які саме компоненти слугували поштовхом розвитку символічного значення.

До прикладу, діалектні словники фіксують слова, що репрезентують:

гуц. *вінок* 'дівоча цнота' (Астаф'єва, Воронич, 2014, с. 268), *вінок дати / виддати / загубити / втратити* 'втратити цноту (про дівчину)' (Астаф'єва, Воронич, 2014, с. 268], *дотримати вінець, дотримати вінець, віночок* 'зберегти цноту до шлюбу', *збавитисі вінка, загубити вінчик, утотити вінчик* 'утратити цноту до шлюбу' (ГС, с. 136, 137), *вінець, вінок* 'дівство, дівственність'; *загубити вінок* 'потерять девственність', *збавити, розвити вінець* 'лишить дівственності' (Гр., т. 1, сс. 238, 239); пор. символічне значення слів *вінок, вінчик, віночок* 'незайманість, збережена до шлюбу, цнота', реалізоване, зокрема, у словосполученнях *у віночку ходити / бути, мати віночок, вінок (до)носити, затримати вінок: Віночку ж мій рутянький, то м ті доносила, Я доброго татка мала, я всюди ходила* (ГС, сс. 136, 137) та ін.

надсян. *вінчик* 'вінок із барвінку, яким прикрашали коровай від молодой'; пор. вербальний символ *вінок* 'сонце' (СВС)

- схслоб. *вінок, віночок, вінок восковий, високий, як підситок, у два–три ретізка* ‘головний убір молоді до обряду покривання’ (Магрицька, 2003, с. 33); а також як ФО: зхподіл. *в’язати вінки* ‘залицятися’ (Коваленко, 2004, с. 386); пор. символічне значення **вінок** ‘дівочість’, ‘дівування’
- бойк. *знімати вінók, ізнімати вінéць* ‘знімати нареченій вінок, що символізує перехід нареченої у статус заміжньої жінки’ (Хібеба, 2006, с. 233); надсян. *здіймати вінець, знимати вінець, скідати вінець* ‘знімати нареченій вінок’, що називає „етап одного з основних обрядів шлюбного дня – обряду покривання” (Хомчак, 2012, с. 472); пор. символи **вінок не зеленіс; вінок ся змінив, змінити вінець; вінок остатний** ‘зміна соціального статусу дівчини; перехід до стану заміжніх жінок’
- наддністр. *доля* ‘обряд вінкоплетин’ (Глібчук, 2004, с. 122), бойк. *доля* ‘барвінквий вінок, який підвішують над нареченими за весільним столом або над вікном’ (Хібеба, 2021а, с. 534), *поливáти барвінок* ‘скроплювати барвінкову грядку горілкою або освяченою водою (про учасників барвінкового обряду)’ (Хібеба, 2021а, с. 348), *танцювáти по барвінку* ‘танцювати коломийку по барвінковій грядці чи довкола неї (про наречених), ініціюючи щасливе подружнє життя’ (Хібеба, 2021а, с. 349), *вінець упаде* ‘недоля, нещасливе сімейне життя’: *вінець як упаде, що не буде житє добре* (Хібеба, 2021а, с. 301); пор. символ **вінок, віночок** ‘дівоча доля’ (СВС) і под.
- бойк. *вінець і чіпець* ‘шлюб і весілля’ (Он., т. 1, с. 129); пор. символ **тоне віночок** ‘одруження’ (СВС)
- бойк. *мерлий барвінок (мертвий барвінок, вмерлий барвінок), барвінок умершим* ‘барвінок на вінці для померлих дітей’, *живий барвінок, барвінок живим* ‘барвінок на весільному вінці’ (Он., т. 1, с. 49), *мерлий барвінок* ‘барвінок, який сіяли на окремій грядці та призначали тільки для поховального обряду. Для весілля такий не використовували’: *Тáмка с барвінок, шо як хтось умрэ, рвут барвінок. Жебі юш там молодім не рвáти в тім горóді, но спеціáльна грáдка, би біла для молодіх* (Хібеба, 2021б, с. 348), *вмерлий барвінок, мертвий барвінок* (Хібеба, 2021б, с. 348); *зеленим барвінком кропити* ‘використовувати рослину, з якої плетуть вінок, як символ життя і безсмертя душі’, *кропити зільом* ‘тс.’ (Хомчак, 2012, с. 468); пор. символічні значення **барвінок** ‘вічність, пам’ять, чистота’; ‘життя’; ‘життєва сила; родинне щастя, добробут’.

Зв'язок із „вічністю” засвідчують також записи текстів діалектного мовлення. Збірники діалектних текстів репрезентують говіркове мовлення українців різних етнічних груп, тож слугують джерельною базою і для *Словника вербальних символів*, як і етнографічні матеріали з різних діалектних континуумів, напр. гуц.: *Мерцєви – мущині кладуть у головах шапку, а парубкови кресаню; дівці плетуть вінець з барвінку і кладуть на голову* (Шух., с. 242).

Фольклорний пісенний матеріал також репрезентує символ у діалектному обрядовому (весільному) контексті, зокрема подані нижче тексти виявляють семантику, пов'язану з дівочістю, красою, дівуванням, чистотою:

лемк. *Ой розходзівся молодий Степанко по роду, Да збираючи всю родзіноньку за скам'ю. – Ой збирайся, вся радзінонько, за скам'ю. Да поїдемо до мого тестя на войну. Да станемо із своїм полком под танком, Да проб'ємо й тисову стєну кубочком, Да озмемо молоду Маріочку з веночком* (Колєсса & Мошинський, 1995, с. 224)

срнаддніпр. *Ой звили дівчині віночок Покотили в вишневий садочок, А котяче та говорила Подружкам гуляння дарила: Ой гуляйте як гулястьця Бо вже моє та минастьця Суботнєсе рощесаннячко Недильнєсе прибираннячко. У суботу тай рачешуся, В неділоньку приберуся Но всю челядь придивлюся. Всі дівочки в косах сидять, А на мою та роса впала, Щоб я її та рощесала. Налетіли та голубоньки Із чужої стороньки Взяти косу рострипали І золоти обирвали* (Милорадович, 1897, с. 130)

поліс. *Ой ти парубок, а я дивойка красна, Ой ти нажився, а я волики насла. Я насла воли до тимненької ночі, Напала роса на мої чорни очі. Ни так на очі, як на жовту косу. На жовтий косі перловий вінок ношу. Ой коли б міні віночка доносити, Піду родини на висіле просити* (Кондратович, 2007, с. 105)

наддністр. *В вишневім садочку співають пташата, Маєш вінець гарний, маєш вінець гарний, виплели дівчата. Сьогодні він гарний, а завтра зів'яне, Молода дівчина, молода дівчина до шлюбу в нім стане. Як буди ставати, буде присягати, Будуть листки з мірти, будуть листки з мірти додолу спадати. Як вони спадають, то ти їх не збереш, Сама ти своєї, Сама ти своєї долі не вгадаєш* (Харчишин, 2005, с. 117)

срнаддніпр. *Ой на ставі, на ставочку Пливають качки в три рядоч... Пливають вони, заринають, Кожда собі пару ма... Та й спливлєся до купочки, Як сизії голубо... Та й сядемо, оддишимо,*

*Дрібні листи ж напиши... Нехай батько не турбує, Дочці
вінка ж не купу... Дочка в полі почувала – Свій віночок по-
теря...* (Ошуркевич, 2020, с. 113).

Пор. у діалектних записах весілля із Бойківщини:

*Колі ўже по весілю забирáюця, лишáєся ужé молодá, розбирáла
ужé мáти йогó молодú. Розбирáла, і як мáла дóчку дóма, то клáла
вiнeць своїй дóцці на гóлову, би ся скóро віддалá. А як не,
то давáла дрúсьці на гóлову, би ся дрúшка скóро віддалá* (Хібеба,
2021а, с. 543); *Колись той вiнок метала друшкам молода, котра
найскорiше iйме, найскорiше замiш вийде* (Хібеба, 2021а,
с. 518) та под.

Етнографічний матеріал може бути представлено у вигляді записів мовлення діалектоносіїв. Зокрема символ **вінок** репрезентовано в записах весільного обряду з Бойківщини (Хібеба, 2021а, сс. 454–455, 518, 534–535 та ін.; Пастух & Гузій, 2017, сс. 596–603). Саме на цих теренах досі зберігся так званий *барвінковий обряд*, записи якого зафіксували словосполучення з обрядовим та символічним значенням і дають змогу виявити компоненти семантичної структури, які розвиває та зберігає слово-символ навіть поза обрядом. Виокремимо ключові моменти (позамовний матеріал), важливі у формуванні символічного значення слова-символу **барвінок**: *благословення барвінок різати*; символічні предмети – *перстень молодого* чи *молодої*, *ніж*, *свячена вода*, *овес* або *пшениця*, *хліб*. У с. Тур'є, напр., староста ніс *два буханці хліба*, *перев'язані навхрест лляним повісом* (Пастух & Гузій, 2017, с. 597). Саме так встановлюємо інтертекстуальні зв'язки символу **барвінок**, з іншими символами, що сприяють формуванню символічного значення, актуалізують та доповнюють його семантичну структуру. Текст приспівки, із якою „сванейки” рушали в дорогу – *різати барвінок*, актуалізує символічну семантику слова *барвінок* ‘щаслива доля’: *Благослови*, *Божейку*, *Першюю дорожсейку*, *Ай дес-мо ся пустили*, *Бес-мо горазд гостили*. *Ми йдеме на барвінок*, *Іванови на вінок*, *На любе вінчанейко*, *На довге мешканейко* (Гнатюк, 1908, с. 4); пор. символ **вінок**, що функціонує із символічним значенням ‘безконечність’ (реалізація архетипу *коло*).

Етнографічні та діалектні матеріали про барвінковий обряд розкривають важливу інформацію і про інший вербальний символ – **перстень** (**кольцо**), а також дають змогу виокремити ще одне символічне значення словосполучки **барвінковий вінок** – ‘сонце’: бойк. *пéршиї барв'інок р'іжут* / *два барв'інкы і пропихáйт* *ў кол'цé* / *тотó шо там ў молодóйї* /

і протихайут його так знізу ўверх три рази // пропхали / зуйазали / би то знати / шо тотό молодой чи молодого (Хібеба, 2021а, с. 387). Безпосередньо солярним символом у тексті є *кольце / перстінь*, однак семантику ‘сонце’ формують також прислівники *вверх, знизу вверх, вище хати*, а також словосполучення *під сонце іти <за барвінком>*, символічне значення має і числівник *три*: *так ўниз не йшли / розум’їйте // говор’ат так / шо п’ід сонце // то такий звичай буў / шоб молодім йшло ўгору / не ўдоліну* (Хібеба, 2021а, с. 401); *ідут за барв’інком п’ід сонце / не ў зах’ід / ай п’ід сонце // і там р’їжут барв’інок / берут с’в’ачену воду / пос’ивайут* (Хібеба, 2021а, с. 387). На розвиток символічного значення *вінок, барвінковий вінок* ‘сонце’ впливає і те, що *вінок із барвінку* та й увесь барвінковий обряд пов’язані з „вищим” символічним рівнем; пор. „*Вище свої хати все йшли різати ... шобі молодым шло вперед, догори*” (БП, с. 23).

Достатньо інформативними можуть бути і фразеологізми з компонентом-символом: гуц. *Доки до вінцьи, то дівка* ‘знач<ить> доки не взяла шлюбу, не вийшла замож’ [коментар І. Франка – О. С.] (Фр., с. 333); *Вінец, тай дівоцтва конец* ‘весіле, на яким дівчина виступає в вінку, се заразом конець її дівоцтва’ [коментар І. Франка – О. С.] (Фр., с. 333); а також пор. фразему *Росчесав ій косу до вінця* – извів (Номис, 1864, с. 183); зхполіс. *розчесати косу до вінця* ‘про нецнотливу дівчину’ (Мацюк, 2020, с. 232); пор. символічне значення *вінок, вінець* ‘дівоцтво’, ‘дівоча честь; честь роду’; *затримати, зберегти, (до)носити вінок <з барвінку>* ‘дотримання незайманості, цнотливості до шлюбу’ (СВС).

Засвідчене символічне значення словосполучення *барвінок дати / продати* ‘утрата незайманості, цноти’ реалізовано, зокрема, у записах Ф. Колесси із галицької Лемківщини: *Ой вінку мій, вінку з дрібного барвінку, Ей-яй дана, як я тя тримала в скрині – перескринку. Не могла я тебе довшє затримати, Ей-яй дана, пришли добри люди, мусілам тя дати* (Колесса, 1929, с. 314); це значення виявляємо також у фольклорних записах із Закарпаття: *Горі тими зарінками йшла дівка з бервінками. Йшов тогди еден легінь: „Продай, дівко, еден бервін”. „Я би-м тобі дала і два, Кой би знала, я ж му твоя”* (ЗНП, с. 87).

Багатий діалектний матеріал представлено у словникових статтях, що репрезентують так звані архетипні символи *вогонь, хліб, вода* та ін. Чи не найбільшу проблему становлять ізофункційні символи, тобто ті, які виконують ту ж функцію. Відповідно до однієї словникової статті входять різні назви, зокрема й діалектні. Цілком певно, що, скажімо, символи водної стихії матимуть однакові чи близькі символічні значення, хоча деякі символи справді складно виокремити до різних словникових статей. Однак є і такі символи, які починають розвиватися „самостійно”. До прикладу, зберігаючи загалом семантику *хліба*, деякі слова-символи

стають репрезентантами якогось одного з домінантних значень, як-от символи *паска*, *просфора*: семантична структура цих слів-символів не втрачає архетипних компонентів, властивих іншим назвам хліба, однак унаслідок зміни ієрархії вони індукують передусім семантику ‘Ісус Христос’, ‘життя’, ‘вічність, безсмертя душі’, ‘жертва’, властиві, зрештою, майже всім назвам хліба; пор. *коровай*. Такі символи формують окремі словникові статті.

Однак більшість архетипних символів, що пов’язані не з поняттям, а з архетипною ідеєю, проаналізовано в одній словниковій статті, наповненій відповідно діалектним та етнографічним матеріалом. Репрезентантом архетипу *вогонь* у діалектах є, зокрема:

поліс. *гарячий хліб* ‘перша поминальна трапеза’, *гарячий хліб* ‘обрядовий хліб, обов’язковий атрибут поминальної трапези’ (тобто позначені *вогнем*) на поминальній трапезі (Конобродська, 2007, с. 286); пор. *пекло* ‘вогненне місце посмертного перебування душ грішників’ (Конобродська, 2007, с. 286); а також символічне значення *горюча свічка*, *свічка* ‘душа, жертва Богові за душу померлого; пам’ять’; наддністр.: *Не забудь запалити свічку* за [померлого – О. С.] Вуйка. *Не гаси: най стоїть до кінця вечері* (ЗА); *Треба не забути свічку купити* <на могили>. *Дві Дідові, дві Бабці. А як же я забула знову сірники взяти. Треба визичити в когось, хто квіти продає* (ЗА); *Привезла вона свічку величезну, тона двісті важила, та свічка. І вона казала, що вона як офіру хоче поставити* (ЗР); свічка ‘свічка, яку ставлять у церкві за здоров’я або за померлих’ (ЗР)

схслоб. *костьор* ‘вогнище, яке учасники весілля розпалюють у разі цнотливості молодой і плигають через нього’ (Магрицька, 2003, с. 77), *огонь* ‘вогнище, яке розпалюють у разі цнотливості молодой’ (Магрицька, 2003, с. 98), *очишиятись огнем* ‘перехід молодих через вогонь у воротах двору молодого’ (Магрицька, 2003, с. 101); ФО: *Хто перве з молодих вступить до церкви, або у кого первого свічка в руках потухне – те попереду и вмере* (Номис, 1864, с. 273); пор. символічне значення слів *вогонь*, *свічка* та їх ізофункційних символів ‘очищення, чистота’ (СВС)

зхполіс. *громнична свічка*, *громова свічка*, *гроўнича свічка*, *громовиця* ‘свічка, освячена на Громниці; вважається, що вона може захистити від грому і блискавки’ (Аркушин, 2000, т. 1, с. 110): *Громничною свічкою підкаджуюця, щоб голова не боліла* (Аркушин, 2000, т. 2, с. 100); *жива ватра* ‘вогонь, добутий з допомогою тертя один об один двох кусків дерева,

добувається з відомими обрядами ватагом в полонині і служить для розведення вогню у житлі пастухів і для здійснення різних обрядових дій над худобою, які, на думку пастухів, оберігають її” (див. Гр., т. 1, с. 128); гуц. *гасити вогню* ‘знімати вроки’; *відгашувати вуглі* ‘освячувати воду за допомогою живої ватри’ (ГС, с. 165); *скидати ватри* ‘лікувати від вроків традиційними немедичними засобами’ (ГС, с. 101); *лічити ватру* ‘ворожити за допомогою вугілля’ (ГС, с. 101); пор. символ **вогонь** та його ізофункційні символи ‘очищення’, ‘очищення „свого” світу, світу живих від „нечистого” впливу „того” світу, потойбіччя’

бойк. *живий огінь: Буківий патік при дверьох; на нього закладали мотуз і тьгали, пок там са ни розпекло. Клади порохно, то са їміло, що біло цьастьта* (Кміт, 1934, с. 72); пор. символ **вогонь** ‘світло, щаслива доля’.

В етнографічних матеріалах:

наддністр. *Як еден що другому украде або що зробит, тогди той купит свьічку, постави в церкві перед образом, тей просит Бога, аби той злодій так скапав, зотлів, як тота свьічка. Тей кажут, що він буде потому слабувати, покуль тота свьічка не згорит. А той, що му смерти хоче, уже знає, де, на котре місце в церквітоту свьічку поставити, аби борзо зотліла, або помаленько горіла* (Колесса, 1898, с. 97); пор. зхполіс. фразему *дати свічку в руки, догоріла свічка до полочки* ‘померти’, *свічка догорає* ‘передчуття смерті’ (Мацюк, 2020, с. 411); пор. символ **свічка** ‘людське життя’.

Ще одна проблема *Словника* – формулювання символічного значення слів, що безпосередньо залежить від тієї символічної функції, яку виконує предмет у контексті обрядів, або ж слів, котрі мають якусь іншу „фольклорно-пісенну історію” – відому багатьом чи відкладену в пам’яті. Потрібно знайти відмінне, провести межу між речовим та вербальним символом, між обрядовим та вербальним. Важливо усвідомлювати, що відповідні вербальні символи завжди вторинні щодо символів обрядових, однак значний обсяг семантичної структури таких символів може складатися вже із похідних, аж ніяк не обрядових значень, коли слово починає репрезентувати якусь відсторонену *ідею*. Оскільки символ завжди максимально тяжіє до абстрактності, виражає гіперабстрактний натяк, ідею, то й семантику викладено через іменники: напр., словосполучення *збирати барвінок <на віночок>, барвінок (ви-, на-)різати, (з)різати*

барвінок <на головоньку, на віночок> визначено як ‘готовність дівчини до заміжжя’ (пор. Гойсак, 2010, с. 178); ‘плекання чистоти, вроди; кохання’ (пор. Дикарев, 1903, с. 2):

Зъ зымы на весну походитъ, Иванѣ городець городить, До него Мариня виходить: „Городи, Иваню, городець, Будемо садили барвѣнецъ, То тобѣ, то менѣ на вѣнецъ!” Ой скочила Мариня въ городець, А за нею Иванѣ молодець; Ой скочила Мариня на хвильку, Нарѣзала запаску барвѣньку, Только-то си присѣвку (Гол., т. 2, с. 626); або ж *верба / баська / шутка б’є* ‘сила, здоров’я, ріст, життєва сила весни; відродження (воскресіння)’; <густу> *вербу / вербину (по)копати / обкопати* ‘залицяння; сватання; спроба парубка відокремити, відмежувати дівчину від „її” світу’ і под.

Читач може також порівняти символічне й обрядове значення та особливості його формулювання, що відрізняються: напр., у словниковій статті **драбина** зафіксовано також словосполучення *лесенкі с костиліками, драбинкі*, що функціують у східнословобожанських говірках з обрядовим значенням ‘прямокутний або круглий пиріг зі шматочками тіста у формі „лесенок” та поряд розташованого шматочка тіста у вигляді „костиліка” та відповідно **драбинкі**, мн. обряд. ‘вид печива, яке печуть на Вознесіння’, більше інформації про символічний аспект маємо в цитаті: *На Возн’е^лс’ен’їйе не^лч’ут’ драбин’ки / посл’е Паски шес’т’ не^лд’іл’ / по’том кажут’ / шо возн’е^лсис’а Господ’і на н’е^лб’е^лса / і не^лк’ли оце драбин’ки / просто о’так драбинойу ви’ложували / і во’но спе^лч’ец’ :а і хароше / ну во’но ж з’добне / йак і паска / з’валис’ драбин’ки* (СУСГ, с. 104), та символічні значення ‘шлях до неба’, ‘зв’язок земного та небесного буття’, ‘світове дерево’ та ін.

Спостереження за мовною поведінкою символів, зафіксованих у *Словнику*, дало підстави виявити принаймні *три типи* вербальних символів.

До першої групи належать слова, які є досить впізнаваними як символи, вони функціують із уже сформованим значенням, що розвинулося часто в позамовному контексті обряду. Це не власне обрядові символи, однак вони пов’язані з обрядом, опріч цього, більшість символів має якусь „історію”, знання якої також є своєрідним тлом, що може дати поштовх для розвитку символічних значень. Такі символи функціують у фольклорному тексті, і більшість реципієнтів сприймає їх як традиційні фольклорні символи. Тому можна переконливо вважати, що семантика таких вербальних символів розвинулася саме у фольклорному тексті чи радше в однотипних текстах. Сформувавшись як фольклорний вербальний символ, слово може функціувати самостійно із цілим комплексом символічних значень та вживатися як символ поза текстом фольклору.

Зазвичай у новій мовній ситуації слово актуалізує домінантне символічне значення, напр., китиці червоної калини часто вплітали у весільний вінок („*та де я знаю чому!? Гарно так, так б'уло*” (ЗА)), спеціальних обрядів не було, однак слово активно функціює як символ у фольклорних текстах, у контексті яких і розвиває символічне значення. Інша „історія” барвінкового вінка: обидва слова – *барвінок* і *вінок* – номінують відповідно рослину, яку використовують в обрядах, та обрядовий предмет. Саме „участь” в обряді і сприяє розвиткові символічних значень у фольклорних текстах, однак тут символи вже „живуть” в іншій, фольклорній „історії”. З'являючись у тексті, вони „притягають” відповідні текстові елементи, що можуть актуалізувати і – це дуже важливо – розвивати символічну семантику навіть без знання обряду, що визначає символізм відповідного слова (такими символами є *калина*, *верба*, *кладка*). Це символи, які з повним правом можна кваліфікувати як такі, семантика яких формується наче паралельно до обрядової, безпосередньо в самому контексті або радше у групі однотипних контекстів, напр. символ *червоної калини* чи *барвінкового вінка* у текстах про дівочу долю та у весільних текстах все одно нав'язують символічні значення, пов'язані з дівочістю, чистотою, красою та ін.

Варто зауважити, що вживання таких символів поза фольклорним текстом часто, на жаль, спричиняє звуження семантики слова, закріплюючи якесь одне–два домінантних символічних значення, які, щоправда, мають великий потенціал для розвитку семантики вже в якомусь одному напрямі думки. До прикладу, у контексті пісенного фольклору символ *калина* має вісім домінантних символічних значень (‘світове дерево’; ‘врода, духовна краса’; ‘вродлива дівчина’; ‘кохання’; ‘моральна чистота, цнота’; ‘рідний край, Україна’; ‘юнак’). У межах цих символічних значень розвинулася чимала кількість символічних підзначень, що зумовлені сполучуваністю слова-символу. Зокрема поєднання символів *калина*, *ліс*, а також символічно значущих елементів *одцвісти*, *рубати* сприяють розвиткові символічних таких підзначень: *піти в ліс по калину*, *зрубати калину* ‘перетинання межі, „свого” і „чужого” простору; зрада’, що розвиваються в межах домінантного символічного значення ‘моральна чистота, цнота; честь роду’:

Як поїхав старий Семен Да й на лан орати, Приказав він Катиринци, Щоб принесла обідати. Ой оре старий Семен Да й на лан поглядає, Що всі жінки обід несуть, А Семенову чорт має... Аж приходять він до хати, Застав дітки й у хати: – Дітки ж мої дрібнисейки, А де ж ваша мати? – Пошла, тату, наша мати Да й у ліс по калину, Забожилась, заклалась: „Я вас, дітойки, покину”... Аж приходять старий Семен До новеї комори – Ани скрини, ни

*пирина, Ани жінки Катирина. Катирина – ни дура: Нови чоботи
взула, В новий кожух одяглася Да й на шлях подалася* (Кондратович,
2007, с. 157); пор. символ *ліс* ‘„чужий”, ворожий світ’ (Сімович,
2020, с. 264).

Словосполучення (з)ламати (обламувати) калиноньку, зірвати / іс-
трясти квіти <з калини>, рубати (шабелькою) калину, похилити(ся),
гнути(ся) калину, губити / утратити / загубити калину формують
у фольклорному тексті і відповідно в мовно-фольклорній картині світу
символічне підзначення ‘зневага дівочої честі, честі роду; зневажена,
занапащена дівчина’:

*Цвѣла въ лузѣ калинонька – вѣтеръ истрясъ цвѣты. Где жь мѣнѣ
ся молоденькѣй теперки подѣти? Гей, Боже мѣй милостивый,
що я учинила, Дала ‘мь долю за недолю – сама ‘мь ся втопи-
ла!* (Саламон, 1863, с. 787); *По надѣ гору високою журавки ся
крутятъ: Любила мене миленька, – люде баламутятъ; Ой зошилися
буйнї вѣтры, зломилї калинку: Завзялися вороженьки, взяли бѣ
лявинку* (Гол., т. 2, с. 751); *Летів ворон понад гай зелений, став
калиноньку ламать, Любив козак молоду дівчину та й не думав
її братъ. – Ти, дівчино, вистели пирину, я до тебе спать прийду.
Дівця постіль, постіль вистелило, само спатоньки лягло. – Де ж
ти шлявся, де ж ти волочився, шо ‘с до мене не прийшов? – Я не
шлявся, я не волочився, я в сестриці ночував. – Я в сестриці та й
чаю напився, папіроса закурив – Брешеш, брешеш, брешеш, вражий
сину, ти до снішї ходив. Ночував ‘їс в другої дівчини та й сестрицею
назвав* (ЕАУФ).

Це приклад тільки двох символічних підзначень, що розвиваються в
межах домінантного символічного значення ‘моральна чистота, цнота;
честь роду’. Кожна нова сполучуваність слова, кожний символ (*ліс, ді-
брова, сад, криниця* та ін.), що з’являється в семантичному полі символу,
дає поштовх подальшого розвитку семантики. Зрештою, „підзначення”
вживаємо умовно, адже розвинуте у словосполученні символічне зна-
чення зберігається в семантичній структурі слова-символу і для його
актуалізації в новому тексті достатньо тільки поштовху, натяку. У семан-
тичній структурі символу нічого не зникає.

Ще одна, друга група символів – архетипні, частина значень яких буде
відомою практично в усіх мовах, адже ґрунтується на архетипних знаннях
(*хрест, вода, паска* та ін.) (Сімович, 2010). Такі слова „приходять” у текст
з уже сформованим значенням і функціонують із комплексом символічних
значень, уже сформованих раніше в інших контекстах, у контекстах

культури, ґрунтуються на відповідних фонових знаннях. І такі фонові знання можуть бути мінімально втрачені, забуті, але перебувати десь на архетипному, глибинному рівні свідомості, для актуалізації цих фонових знань потрібен якийсь поштовх, „нагадування”. Вони повторюються у близьких тематично текстах, для них текст не є засобом формування змісту, а радше його репрезентантом. І функціують такі символи часто „за традицією”. Вони можуть функціювати серед іншого і в обрядах, тоді може трапитися, що обрядова семантика стає вторинною щодо архетипного значення символу. Прикладом слугує символ *хрест*, архетипне значення якого – ‘поєднання протилежностей’, на якому розвинулося ‘зв’язок неба і землі, небесного і земного’, а тепер кожний християнин вже може самостійно побачити зв’язок семантики символу у християнській традиції і відповідних контекстах із архетипом, причому власне архетипні значення – це лише незначна частинка семантичної структури слова, відтак символ, потрапляючи в контекст *національної* культури, розвиває семантику вже на основі архетипу, але на національному мовному ґрунті.

Третю групу складають архетипові символи, які, проте, можуть бути маловпізнавані як символи взагалі. Для розуміння семантики таких слів обов’язково потрібно знання тих глибинних зв’язків, того глибокого культурного контексту, навіть міфологічних уявлень, що сформували підстави розвитку символічних значень. Значний відсоток складають також фонові знання реципієнта, які можуть бути втраченими, забутими, але перебувати на архетипному рівні свідомості. Прикладом таких символів у *Словнику* є просторові назви: слова *байрак*, *ліс*, *гай* та подібні можна сприймати в текстах фольклору по-різному: як малопомітний образ, як локацію, де відбуваються події і нічого більшого, тобто аж ніяк не як символ! І щодо символів цього типу якраз актуальна думка, що саме слово деяким чином керує напрямом думки. Прочитання багатьох текстів фольклору й аналіз ключових символів – *калина*, *верба*, *вода*, *криниця*, *тополя* та ін., частотність уживання слова *байрак* / *ліс* / *гай* у текстах про жіночу або парубочу (найчастіше козацьку) долю десь на підсвідомому рівні сформували думку про те, що назви простору, де відбуваються події, насправді не тільки номінують локацію, а очевидно, якимось чином пов’язані з домінантною ідеєю. Складно пояснити чому, але в кожному тексті з’являлося розуміння, що слова *байрак*, *ліс*, *гай* функціують із символічним значенням ‘„чужий”, ворожий, відкритий світ’ (Сімович, 2020). Така семантика не видається дивною, скажімо, у народних за-мовляннях, пор.

темний ліс: *Леті, ночніца, у темніє лескі, забери, ночніца, од раба Божого ... Свій лес шумі, голле на сабе ламі, а дитя не мучи* (Мойсієнко, 1995, с. 22); *Зора вечірняя, зора ранняя, зора полуночная, зора*

*Мар'я, зора Дар'я, зора Марина, зора Мандарина, зора Оксін'я, зора Афросін'я. Возьміте безсоніци ... хрещеної, молитвеної, занесіте за крутії гори, за бистрії води, за темнії ліса (ліси), принесіте їй сон з усіх сторон (Мойсієнко, 1995, с. 23); відтак у семантичній структурі слова розвивається компонент 'небезпека': *Ой там, у ліси, Під ліциною, Любився голуб З голубиною. Ой любилися, ще й кохалися, Їдним крилечком Накривалися. Поїхав голуб За синє море. Вбито голуба – Голубци горе... Ой як же міні Та й ни тужити: Забив голуба – Нима з ким жити* (Кондратович, 2007, с. 130).*

Словник вербальних символів фіксує також інші компоненти, що розвиваються в семантичній структурі символу – 'чужина, чужий рід'. Варто зауважити, що особлива ознака символу – виражати відсторонену ідею – власне виявляється в тому, що, напр., небезпека не мусить відчуватися саме в лісі (*ліс* 'небезпека'), власне слово *ліс*, відсторонено з'являючись у тексті, символізує небезпеку, задаючи загальний настрій твору; опріч цього, символи *ліс*, *гай* реалізують як домінантне символічне значення, властиве просторовим назвам, 'чужий, ворожий світ, чужа сторона', що часто перебуває в опозиції до іншого символу *сад/сад-виноград* '„свій”, упорядкований мікросвіт людини та її родини зі світовим деревом у центрі (на противагу „чужому” світові); батьківський дім; безпека' (пор. також Дикарев, 1903, с. 5):

Ой піду я в ліс по дрова, Вирубаю йолку. Завіз мене мій милейкий В чужу, в чужу сторону йку. Ой в чужей стороноюци Ни батька, ни неньки, Тільки в саду вишньовому Піють, піють соловейки. Ой вирву я з рожки квітку Па й пуцу на воду: – Пливи, пливи, з рожки квітка, Аж до мого роду (Кондратович, 2007, с. 165); Ой у хлѣбъ пѣдъ яворомъ выбрали керницю: „Отдай, мати, свою доню, – свою сдыницю!” – „Та хоть у той керниченьцѣ вода прибуває: Най си моя сдыначка еше погуляє!” (Саламон, 1863, с. 786); Ой на день вже свитає, нелюбъ ся питає: Та чого-жъ ты моя мила тяженько здыхаєшь? Чи хлѣба не маєшь, чи соли жадаєшь, Чи зѣ мною молоденькимъ мешканя не маєшь. Ой я хлѣбця маю, соли не жадаю, Лишь съ тобою нелюбочку мешканя не маю. Пѣйду-жъ я до гаю, та наломлю лому, Занєсь мене дурный розумъ у чужу сторону. Ой то чужа сторононька, ни отця, ни неньки, Лишь у саду-винограду, кують зазуленьки. Зазулько сивенька, закуй ми зъ раненька, Чому-жъ мене не жалуєшь, моя рѣдна ненько. Ой якъ-же я тя доню, маю жалувати, Отдаламъ ты за доброго, було шанувати. Пусти мене нелюбочку, въ вишневый садочокъ, А я-жъ тобѣ не столочу жадныхъ ягѣдочокъ. Ой лишь урву зъ рожки

квѣтку, тай пуцу на воду, Плыни, плыни зъ рожки квѣтко, ажъ до мого роду. Плыла, плыла зъ рожки квѣтка, на камени стала, Прійшла мати воду брати, ту квѣтку пѣзнала. Ой ты доню рѣкъ лежала, чи два хорувала, Тай шо твоя зъ ружи квѣтка, на водѣ зѣвля. Не я мамко рѣкъ лежала, нѣ два хорувала, Отдалась мя за нелюба, я забановала. Ой ѳтдалась мя моя мамко, за нелюба въ чужину, Вѣдай-же я моя мамко, марне зъ свѣта згину (Руснакъ, 1908, сс. 4–5); ‘межа між світом живих і світом мертвих’, а також ‘світ чужої родини’: Ой летѣу соколенько черезъ три лѣса, А на четвертѣмъ ставъ на попасъ, Стау на попасъ въ галеньки на гнѣздѣ. А ему галенька, дуже радненька Ягідки збирае, соколенька пріймае. Ой ѣхау – такій то – черезъ три села А на четвертѣмъ стау на попасѣ, Стау на попасѣ, Стау на попасѣ в тестенька на дворѣ: Ему – такая то – дуже радненька, Дала коневи зеленого сѣна, А ему молодому меду и вина (Wag., s. 104).

Формулювання та верифікація символічних значень у словнику відбувалися таким чином: перший етап – прочитання текстів, у яких засвідчено слово *ліс* / *байрак* / *гай*; відсторонене обговорення засвідчених у тексті ключових символів (*калинонька*, *голубка* і под.). Другий етап полягає у спробі визначити доцільність і відповідно ідею, яку можуть репрезентувати слова (не називаємо їх наразі символами). І на цьому етапі думки респондентів розділилися: одна група безапеляційно (!) вважала, що слова функціують лише з локативним значенням; інша ж казала, що *ліс*, *гай* викликає занепокоєння, страх, відчуття небезпеки; ще інші вважали, що „щось там нечисто”, „напевно, ці слова таки щось означають глибше” (ЗА). Третій етап полягає в ненав’язливому формуванні фонових знань, „пригадуванні”, зокрема давніх поховальних обрядів, в обговоренні звичаїв і традицій. Варто зазначити, що перша і третя групи респондентів склалися з осіб із вищою освітою, у яких є глибокі фонові знання, які потребують лише актуалізації. Принагідне (!) обговорення не стосувалося конкретних питань щодо вживання досліджуваних слів, а лише поховального обряду (див. Конобродська, 2007), однак цього виявилось достатнім для актуалізації та відновлення „забутих” фонових знань. Наступний етап полягав уже в повторному прочитанні словникової статті та обговоренні матеріалу. І тут також думки респондентів не були одноставними: деякі категорично заперечили те, що *ліс* символізує чужий, ворожий світ, натомість розвинулася дуже важлива тенденція: спершу заперечивши, опитувані через деякий час самі починали трактувати це слово як символ „чужого” світу й на цій підставі навіть самостійно визначали семантику в цьому напрямі думки.

Як бачимо, фонові знання – важливий чинник розвитку та формулювання символічного значення традиційних символів. Водночас саме традиційність, що стала головним критерієм вибору символів для аналізу, на моє переконання, може слугувати негативним чинником: такі символи мають високий ступінь ризику перетворитися на так звані „кодові” символи, коли за якимось словом у свідомості мовців закріплюються якісь два–три значення, із якими символ переходить із тексту до тексту. Так слово втрачає свої властивості розвивати семантику як символ, адже перетворюється на умовний знак із „замкненою” структурою. Таким, напр., символом-знаком стає слово *калина*, функціювання якого у сучасній картині світу українців, на жаль, обмежене двома значеннями: ‘дівчина’, ‘рідний край, Україна’. Щоправда, саме друге домінантне значення символу має значний потенціал розвитку, і поштовхом, стимулом до цього стала російсько-українська війна 2022 року та виконання пісні „Ой у лузі червона калина”.

Словник матиме складну, на перший погляд, структуру словникової статті. Семантика символу часто реалізується через зв’язки з іншими словами-символами у словосполученнях. Отже, у межах словникових статей не може бути однакового викладу матеріалу, адже символ у складі словосполучення може реалізувати значення в контексті або ж, сполучаючись із дієсловами чи поєднуючись з іншими вербальними символами, ключовий символ може змінювати семантику. Прикладом першого є здебільшого атрибутивні словосполучення, у яких символічно значущий атрибут не має особливого впливу на семантику: пор. *калина* ‘вродлива дівчина’, але й *червона калина* ‘тс.’. Натомість дієслова, прийменникові конструкції тощо можуть змінити семантику символу: згаданий вище символ *нитка*, що в системі вербальних символів функціонує із значеннями ‘життя, існування’, ‘призначення людини; доля’, ‘єднання неба і землі’, відповідно ‘шлях до „того” світу’; натомість словосполучення *ниткою обкрутити / обв’язати* і под. або ж *розв’язувати нитку* розвивають семантику ‘відмежування від поганого впливу’, ‘відмежування від „чужого”, ворожого світу’, ‘створення замкненого простору’, або ж ‘порушення „свого”, замкненого, захищеного простору’, отже, у такому випадкові саме словосполучення реалізує символічне значення. Це, зокрема, репрезентують наддністрянські говірки поза конкретним обрядовим контекстом: *Такі, зна’и, бородавкі маленькі, ну, не бородавкі, а ... як то сі називає... на ніжці такі? – Папіломи? – Во-во, так мудро, піпіломи. То її треба так-о: взяти нитку червону, таку, що шийють нею, або воуняну, обв’язати, опкрутити навколо тої головкі. І так р’беш дев’ять вузлів навколо головкі тої... бородавкі і за кождим разом мовиш „Оченаш”. А але ма’и думати за то. – За що? – За ті бородавкі думати, як в’ни засихають. І*

потому вони зовсім зсохнут і відпадут (ЗА). Водночас слід пам'ятати, що, змінюючись під впливом контексту, семантична структура слова-символу не втрачає інших значень, найчастіше вони актуалізуються в тому ж контексті, лише змінюється їх ієрархія.

Як наслідок – у словнику дуже часто з'являється так зване „перехресне цитування”. Один текст може бути цитований під різними значеннями слова, адже в цьому контексті реалізується не одне символічне значення, а кілька одночасно. Це дає змогу зрозуміти, як в одному тексті слово-символ реалізує свою багатозначність, виявляючи багатоплановість семантичної структури.

Особливу частину словникової статті репрезентують синтагматичні зв'язки символу, зазвичай це атрибутивні конструкції, та зв'язки символу з дієсловами (це можуть бути як предикативні конструкції, так і – їх значно більше – конструкції, у яких дієслово керує іменником-символом), до того ж важливо відзначити, що у *Словнику* не може бути конкретної послідовності викладу: часто символічне значення репрезентоване у словосполученні, але так само синтаксична конструкція може впливати на розвиток символічного значення слова.

У кожній словникової статті є додаткова інформація про особливості обряду, у якому функціює символ або його ізофункційні символи, зазначено діалектні слова з обрядовим значенням та відомості, що, на мою думку, можуть впливати на розвиток символічного значення слова.

Національно-мовна фольклорна картина світу, відтворена у *Словнику*, репрезентує замкнений світ, у якому є стандартний набір ситуацій відповідно до жанру тексту. А людина – не індивідуум, а невід'ємний складник цього світу фольклору. Водночас завдяки такій сталості, повторюваності варіантів ситуацій з'являється відповідний набір слів-символів, а в текстах зазвичай є своєрідні відсилачі до усталених обрядових моделей: напр., дівочі пісні, весільні апелюють так чи так до власне весільного обряду, а саме така усталеність текстових ситуацій і потрібна символіві. Те, як людина уявляє світ навколо себе, формує глибинну основу її ціннісної системи. Мовними засобами людина визначає якісь особливі ознаки, властивості світу та оцінює відповідно до ціннісних категорій. Безперечно, функція обрядового символу вторинна: кожний елемент обрядового тексту семіотично маркований щодо свого „природного” прототипу і тим уже вторинний: предмет чи дія виступають в обряді не у своєму утилітарному, практичному значенні, а в ритуальній, символічній, знаковій функції. Зрештою, зв'язок природних властивостей, функцій реалії із такою вторинною функцією може бути дуже віддаленим, адже він відображає надто складний комплекс його зв'язків з іншими обрядовими предметами та, що дуже важливо, контекстами культури. Підставою для розвитку таких

зв'язків може бути якась зовнішня, часом, на перший погляд, неважлива для нас, сучасників, ознака, або ж якась „множина” зв'язків з іншими предметами – чи то на підставі схожості, чи навіть відмінності, протиставленні. Це означає, що підстав для формування символічної функції обрядового предмета може бути безліч. Відтак обрядовий предмет може бути використаний в іншому обряді, де він звичайно зберігає зв'язок зі своїм первинним обрядом, зі своїми первинними обрядовими функціями. Прикладом може слугувати, напр., *вода* після обмивання покійника або речі, використовувані для „відпровадження” покійника на „той” світ, які застосовували в інших обрядах.

Кожний такий символ потребує специфічної лінгвістичної інтерпретації (формулювання значень), що не вичерпує глибини засвідченого слова-символу, та розгорнутого значного контексту, який а) підтверджує або формулює значення слова, б) доповнює сформульовану семантику слова, в) фіксує зв'язки символу з іншими символами чи символічно значущими поняттями та – що дуже важливо – г) формує в читача власне уявлення про цей символ та створює простір для його подальших інтерпретацій.

Скорочення назв говорів української мови

- бойк. – бойківський
- гуц. – гуцульський
- зхподіл. – західноподільський
- зхполіс. – західнополіський
- лемк. – лемківський
- наддністр. – наддністрянський
- надсян. – надсянський
- поліс. – поліський
- срнаддніпр. – середньонаддніпряньський
- схподіл. – східноподільський
- схслоб. – східнослобожанський

БІБЛІОГРАФІЯ

Джерела

- Аркушин, Г. (2000). *Словник західнополіських говірок* (Т. 1–2). Вежа.
- Translitteracja:** Arkushyn, H. (2000). *Slovník zakhidnopoliskyykh hovirok* (Т. 1–2). Veza.
- Астаф'єва, М., & Воронич, Г. (2014). *Словник гуцульських говірок Річки та Яворова* (Т. 1). Місто НВ.
- Translitteracja:** Astafieva, M., & Voronych, H. (2014). *Slovník hutsulskyykh hovirok Richky ta Yavorova* (Т. 1). Misto NV.

- БП – Галайчук, В. (Упор.). (2012). *Бойківські пацюрки: народні пісні с. Вовче Турківського району з голосу Любові Федьків*. Камула.
Transliteracja: Halaichuk, V. (Komp.). (2012). *Boikivski patsorky: narodni pisni s. Vovche Turkivskoho raionu z holosu Liubovi Fedkiv*. Kamula.
- Гнатюк, 1908 – Гнатюк, В. (1908). Бойківське весіле в Мшанци (Старосамбірського повіта). *Матеріали до українсько-руської етнольоїї*, 10, 1–29.
Transliteracja: Hnatiuk, V. (1908). *Boikivske vesilie v Mshantsy (Starosambirskoho povita)*. *Materiialy do ukrainsko-ruskoj etnologii*, 10, 1–29.
- Гол. – Головацький, Я. (1863). *Народныя пѣсни Галицкой и Угорской Руси* (Ч. 1–3).
Transliteracja: Holovatskyi, Ya. (1863). *Narodnyia pisni Halytskoi y Uhorskoj Rusi* (Ch. 1–3).
- Гр. – Грінченко, Б. (Ред.). (1907–1909). *Словарь української мови* (Т. 1).
Transliteracja: Hrinchenko, B. (Red.). (1907–1909). *Slovar ukrainskoi movy* (Т. 1).
- ГС – Хобзей, Н., Сімович, О., Ястремська, Т., & Дидик-Меуш, Г. (2013). *Гуцульські світи. Лексикон*. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.
Transliteracja: Khobzei, N., Simovych, O., Yastremska, T., & Dudyk-Meush, H. (2013). *Hutsulski svity. Leksykon*. Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy.
- ЕАУФ – *Фольклорний архів Кафедри української фольклористики імені академіка Філарета Колесси*. Електронний архів українського фольклору. <http://folklore-archive.org.ua/work/623/>
Transliteracja: *Folklornyi arkhiv Kafedry ukrainskoi folklorystyky imeni akademika Filareta Kolessy*. Elektronnyi arkhiv ukrainskoho folkloru. <http://folklore-archive.org.ua/work/623/>
- Жайворонок, В. (2006). *Знаки етнокультури: словник-довідник*. Довіра.
Transliteracja: Zhaivoronok, V. (2006). *Znaky etnokultury: slovnyk-dovidnyk*. Dovira.
- ЗНП – Василенко, З. (Упор.). (1962). *Закарпатські народні пісні*. Вид. АН УРСР.
Transliteracja: Vasylenko, Z. (Komp.). (1962). *Zakarpatski narodni pisni*. Vid. AN URSS.
- ЗА – Записи Оксани Сімович. Приватний архів О. Сімович.
Transliteracja: Zapusy Oksany Simovych. Pryvatnyi arkhiv O. Simovych.
- ЗР – Записи Ірини Романини. Приватний архів І. Романини.
Transliteracja: Zapusy Iryny Romanyny. Pryvatnyi arkhiv I. Romanyny.
- Кміт, Ю. (1934). *Словник бойківського говору*.
Transliteracja: Kmit, Yu. (1934). *Slovyk boikivskoho hovoru*.
- Колесса, Ф. (1898). Людові вірування на Підгір'ю в с. Ходовичах Стрийського повіту списав Філарет Колесса. *Етнографічний збірник видає Етнографічна комісія Наукового товариства імені Шевченка*, 5, 76–98.
Transliteracja: Kolessa, F. (1898). *Liudovi viruvania na Pidhiriu v s. Khodovychakh Stryiskoho povitu spysav Filiaret Kolessa*. *Etnohrafichnyi zbirnyk vydaie Etnohrafichna komisyya Naukovoho tovarystva imeny Shevchenka*, 5, 76–98.

- Колесса, Ф. (Упор.). (1929). Народні пісні з галицької Лемківщини. *Етнографічний збірник видає Етнографічна комісія Наукового товариства імені Шевченка*, 39–40.
- Transliteracija:** Kolessa, F. (Komp.). (1929). Narodni pisni z halytskoi Lemkivshchynu. *Etnohrafichniy zbirnyk vydaie Etnohrafichna komisiia Naukovoho tovarystva imeny Shevchenka*, 39–40.
- Колесса, Ф., & Мошинський, К. (1995). *Музичний фольклор з Полісся у записях Ф. Колесси та К. Мошинського*.
- Transliteracija:** Kolessa, F., & Moshynskiy, K. (1995). *Muzychnyi folklor z Polissia u zapysakh F. Kolessy ta K. Moshynskoho*.
- Кондратович, О. (Упор.). (2007). *Калиновий квіт Полісся. Пісенні скарби краю. Народні пісні, що побутують у Камінь-Каширському районі на Волині, зібрала, розшифрувала тексти й мелодії та впорядкувала О.П. Кондратович. Волинська обласна друкарня*.
- Transliteracija:** Kondratovych, O. (Komp.). (2007). *Kalynovyi kvit Polissia. Pisenni skarby kraiu. Narodni pisni, shcho pobutuiut u Kamin-Kashyrskomu raioni na Volyni, zibrala, rozshyfruvava teksty u melodii ta vporiadkuvala O.P. Kondratovych. Volynska oblasna drukarnia*.
- Конобродська, В. (2007). *Поліський поховальний і поминальний обряди. Етнолінгвістичні студії. Полісся*.
- Transliteracija:** Konobrodska, V. (2007). *Poliskyi pokhovalnyi i pomynalnyi obriady. Etnolinhvistychni studii. Polissia*.
- Магрицька, І. (2003). *Словник весільної лексики українських східнословобожанських говірок (Луганська область). Знання*.
- Transliteracija:** Mahrytska, I. (2003). *Slovyk vesilnoi leksyky ukrainskykh skhidnoslobozhanskykh hovirok (Luhanska oblast). Znannia*.
- Матіїв, М. (2013). *Словник говірок центральної Бойківщини. Ната*.
- Transliteracija:** Matiiv, M. (2013). *Slovyk hovirok tsentralnoi Boikivshchynu. Nata*.
- Мацюк, З. (2020). *Говорити як медок варити: словник фразеологізмів Західного Полісся та суміжних територій. Вежа-Друк*.
- Transliteracija:** Matsiuk, Z. (2020). *Hovoryty yak medok varyty: Slovyk frazeolohizmiv Zakhidnoho Polissia ta sumizhnykh terytorii. Vezha-Druk*.
- Милорадович, В. П. (1897). Пісні Лубенського уезда Полтавской губернии, записанные в 1888–1895 г. *Сборник Харьковского историческо-филологического общества*, 16, 1–223.
- Transliteracija:** Myloradovych, V. P. (1888–1895). *Pisni Lubenskoho uiezda Poltavskoi hubernii, zapisannyye v 1888–1895 h. Sbornyk Kharkovskoho istoricheskoho-filolohicheskoho obshchestva*, 16, 1–223.
- Моїсієнко, В. (Упор.) (1995). *Поліські замовляння*.
- Transliteracija:** Moisiienko, V. (Komp.) (1995). *Poliski zamovliannia*.
- Номис, М. (Уклад.). (1864). *Українські приказки, прислів'я і таке інше. Збірники О. В. Марковича і других, спорудив М. Номис. В друк. Тиблена і комп. И. Куліша*.

- Transliteracija:** Nomys, M. (Komp.). *Ukrainski prykazky, prysliv'ia i take inshe. Zbirnyku O. V. Markovycha i druiykh, sporudyv M. Nomys. V druk. Tyblena i komp. I. Kulisha.*
- Он. – Онишкевич, М. (1984). *Словник бойківських говірок* (Ч. 1–2). Наукова думка.
- Transliteracija:** Onyshkevych, M. (1984). *Slovník boikivskykh hovirok* (Cz. 1–2). Naukova dumka.
- Ошуркевич, О. (2020). *Народні співи Кирилівки та Моринців. Записи Олекси Ошуркевича, транскрибування Михайла Мишанича*. Галич-прес.
- Transliteracija:** Oshurkevych, O. (2020). *Narodni spivy Kyrylivky ta Moryntsiv. Zapysy Oleksy Oshurkevycha, transkrybuvannia Mykhaila Myshanycha*. Halych-press.
- Руснак, П. (1908). *Буковински русско-народни пѣсни собравъ зъ устъ народа въ заставнецкомъ повѣтѣ Партеній*.
- Transliteracija:** Rusnak, P. (1908). *Bukovynski russko-narodni pesni sobrav z ust naroda v zastavnetskom povete Partenii*.
- Саламон, Щ. (1863). Коломыйки и шумки, собранныя найболѣе въ Подгорьѣ Счастливымъ Саламономъ и изданныя въ Львовѣ 1864 года. В Я. Головацький *Народныя пѣсни Галицкой и Угорской Руси* (Т. 1), 739–841.
- Transliteracija:** Salamon, Shch. (1863). Kolomyiky i shumky, sobrannyya naibolie v Podhore Schastnym Salamonom i izdanniia v Lvove 1864 hoda. In Ya. Holovatskyi *Narodnyia pesni Halitskoi i Uhorskoi Rusi* (Т. 1), 739–841.
- СВС – Сімович, О. (б.р.). *Словник вербальних символів* [Рукопис]. Приватний архів О. Сімович.
- Transliteracija:** Simovych, O. (b.r.). *Slovník verbalnykh symboliv* [Manuskrypt]. Pryvatnyi arkhiv O. Simovych.
- СД–Толстой, Н. (Ред.). (1995–2004). *Славянские древности: Этнолингвистический словарь* (Т. 1–3). Междунар. отношения.
- Transliteracija:** Tolstoi, N. (Red.). (1995–2004). *Slavyanskie drevnosti: etnolingvisticheski slovar* (Т. 1–3). Mezhdunar. otnosheniya.
- Сімович, О. (2003). Словник вербальних символів: *вода*. *Діалектологічні студії*, 2, 272–289.
- Transliteracija:** Simovych, O. (2003). Slovník verbalnykh symboliv: *voda*. *Dialektolohichni studii*, 2, 272–289.
- Сімович, О. (2010). Словник вербальних символів: *барвінок*. *Діалектологічні студії*, 9, 554–547.
- Transliteracija:** Simovych, O. (2010). Slovník verbalnykh symboliv: *barvinok*. *Dialektolohichni studii*, 9, 554–547.
- Сімович, О. (2018а). Словник вербальних символів. *Зірка, зоря. Сонце. Місяць*. *Діалектологічні студії*, 11, 304–322.
- Transliteracija:** Simovych, O. (2018). Slovník verbalnykh symboliv. *Zirka, zoria. Sontse. Misiats. Dialektolohichni studii*, 11, 304–322.
- Сімович, О. (2018b). Словник і символ: точки перетину. *Діалектологічні студії*, 11, 104–113.

- Transliteracja:** Simovych, O. (2018). Slovnyk i symbol: tochky peretynu. *Dialektolohichni studii, 11*, 104–113.
- Сімович, О. (2019). Словник вербальних символів: кінь. *Діалектологічні студії, 12*, 423–437.
- Transliteracja:** Simovych, O. (2019). Slovnyk verbalnykh symboliv: kin. *Dialektolohichni studii, 12*, 423–437.
- СС – Потапенко, О., & Дмитренко, М. (Ред.). (1997). *Словник символів*. Редакція часопису „Народознавство”.
- Transliteracja:** Potapenko, O., & Dmytrenko, M. (Red.). (1997). *Slovnyk symboliv*. Redaktsiia chasopysu „Narodoznavstvo”.
- СУСГ – Глуховцева, К., & Леснова, В. (Ред.). (2021). *Словник українських східно-слобожанських говірок* (2-ге вид.). Талком.
- Transliteracja:** Hlukhovtseva, K., & Liesnova, V. (Red.). (2021). *Slovnyk ukraïnskykh skhidnoslobozhanskykh hovirok* (2. wyd.). Talkom.
- Фр. – Франко, І. (Упор.). (2006). *Галицько-руські народні приповідки* (Т. 1) (2-ге вид.). Видавничий центр Львівського національного університету ім. І. Франка.
- Transliteracja:** Franko, I. (Komp.). (2006). *Halytsko-ruski narodni pryprovinky* (Т. 1) (2. wyd.). Vydavnychiy tsentr Lvivskoho natsionalnoho universytetu im. I. Franka.
- Харчишин, О. (Упор.). (2005). *Народна пісенність підльвівської Звенигородщини*. Записала та впорядкувала Ольга Харчишин. Нотні транскрипції Василя Ковалю. Інститут народознавства НАН України.
- Transliteracja:** Kharchyshyn, O. (Komp.). (2005). *Narodna pisennist pidlvivskoi Zvenyhorodshchyny*. Zapysala ta vporiadkuvala Olha Kharchyshyn. Notni transkryptsii Vasyliia Kovalia. Instytut narodoznavstva NAN Ukrainy.
- Шух. – Шухевич, В. (1902). Гуцульщина (Ч. 3). *Матеріяли до українсько-руської етнольоїї* (Т. 5).
- Transliteracja:** Shukhevych, V. (1902). Hutsulshchyna (Cz. 3). *Materialy do ukraïnsko-ruskoï entolohii* (Т. 5).
- Ваг. – Wagilewicz, D. I. *Symbolika slowianska* [Рукопис]. Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Фонд І. Вагилевича. П. 7. Спр. 34.
- Transliteracja:** Wagilewicz, D. I. *Symbolika slowianska* [Manuskrypt]. Lvivska natsionalna naukova biblioteka Ukrainy im. V. Stefanyka. Viddil rukopysiv. Fond I. Vahylevycha. P. 7. Spr. 34.

Література

- Глібчук, Н. (2004). Із спостережень над весільною лексикою у наддністрянських та надсянських говірках. *Вісник Львівського університету*, 34(2), 120–127.
Transliteracija: Hlibchuk, N. (2004). Iz sposterezhen nad vesilnoiu leksykoiu u naddnistrianskykh ta nadsianskykh hovirkakh. *Visnyk Lvivskoho universytetu*, 34(2), 120–127.
- Гойсак, В. (2010). *Мовна картина світу, відображена в народних колядках з Лемківщини*. Об'єднання лемків.
Transliteracija: Hoisak, V. (2010) *Movna kartyna svitu, vidobrazhena v narodnykh koliadkakh z Lemkivshchynu*. Obiednannia lemkiiv.
- Дикарев, М. (1903). Посмертні писання Митрофана Дикарева з поля фольклору й мітології. *Збірник філологічної секції Наукового товариства ім. Шевченка*, 6.
Transliteracija: Dykarev, M. (1903). Posmertni pysannia Mytrofana Dykareva z polia folkloru y mitologii. *Zbirnyk filolohichnoi sektsii Naukovoho tovarystva im. Shevchenka*, 6.
- Коваленко, Н. (2004). Лексикографічний опис фразем західноpodільських говірок. *Діалектологічні студії, 4: Школи, постаті, проблеми*, 379–391.
Transliteracija: Kovalenko, N. (2004). Leksykohrafichnyi opys frazem zakhidnopolidskykh hovirok. *Dialektolohichni studii, 4: Shkoly, postati, problemy*, 379–391.
- Пастух Н., & Гузій Р. (2017). Із бойківських весільних традицій: барвінкові обряди на Старосамбірщині. *Народознавчі зошити*, 3(135), 596–603.
Transliteracija: Pastukh N., & Huzii R. (2017). Iz boikivskykh vesilnykh tradytsii: barvinkovi obriady na Starosambirshchyni. *Narodoznavchi zoshyty*, 3(135), 596–603.
- Сімович, О. (2010). Архетип *вода* в поліському мовному просторі. *Волинь–Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем*, 22(2), 262–266.
Transliteracija: Simovych, O. (2010) Arkhetyp *voda* v poliskomu movnomu prostori. *Volyn–Zhytomyrshchyna. Istoryko-filolohichniy zbirnyk z rehionalnykh problem*. *Zhytomyr*, 22 (2), 262–266.
- Сімович, О. (2016). Проблеми лексикографічної репрезентації символу в діалектних словниках. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: збірник наукових праць*, 21, 131–134.
Transliteracija: Simovych, O. (2016). Problemy leksykohrafichnoi reprezentatsii symbolu v dialektnykh slovnykakh. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznnavstva: zbirnyk naukovykh prats*, 21, 131–134.
- Сімович О. (2020). Простір у мовно-фольклорній картині світу українців. *Діалектологічні студії, 13: Збірник пам'яті Наталі Хобзей*, 260–281.
Transliteracija: Simovych O. (2020). Prostir u movno-folklornii kartyni svitu ukrainsiv. *Dialektolohichni studii, 13: Zbirnyk pamiati Natali Khobzei*, 260–281.
- Сімович, О. (2021). Від *драбини* та *нитки* до неба: символічне осмислення шляху у фрагменті мовної картини світу. *Лінгвістика*, 2(44), 38–52.

- Transliteracija:** Simovych, O. (2021). Vid *drabyny* ta *nytky* do neba: symbolichne osmyslennia shliakhu u frahmenti movnoi kartyny svitu. *Linhvistyka*, 2(44), 38–52.
- Тищенко, Т. (2014). *Східноподільський родильний обряд: лексикографічний і текстовий описи*.
- Transliteracija:** Tyshchenko, T. (2014). *Skhidnopodilskyi rodylnyi obriad: leksykohrafichnyi i tekstovyi opysu*.
- Хібеба, Н. (2006). Назви головного убору нареченої у весільній лексичі бойківських говірок. *Діалектологічні студії, 6: Лінгвістичний атлас – від створення до інтерпретації*, 205–241.
- Transliteracija:** Khibeba, N. (2006). Nazvy holovnoho uboru narechenoi u vesilni leksytsi boikivskykh hovirok. *Dialektolohichni studii, 6: Linhvistychnyi atlas – vid stvorennia do interpretatsii*, 205–241.
- Хібеба, Н. (2021a). *Бойківське весілля в текстах: обряд і слово*. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.
- Transliteracija:** Khibeba, N. (2021a). *Boikivske vesilia v tekstakh: obriad i slovo*. Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy.
- Хібеба, Н. (2021b). Словник весільної лексики бойківських говірок: специфіка реєстру та способи презентації. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність, 34*, 332–371. <https://www.inst-ukr.lviv.ua/uk/publications/materials/ukraina/42-034-ukrayina-kulturna-spadshchyna-natsionalna-svidomist-derzhavnist/?id=547>
- Transliteracija:** Khibeba, N. (2021a). Slovnyk vesilnoi leksyky boikivskykh hovirok: spetsyfika reiestru ta sposoby prezentatsii. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist, 34*, 332–371. <https://www.inst-ukr.lviv.ua/uk/publications/materials/ukraina/42-034-ukrayina-kulturna-spadshchyna-natsionalna-svidomist-derzhavnist/?id=547>
- Хомчак, Л. (2012). Назви обрядів шлюбного дня у надсянських говірках. *Вісник Запорізького національного університету, 1*, 463–476.
- Transliteracija:** Khomchak, L. (2012). Nazvy obriadiv shliubnoho dnia u nadsianskykh hovirkakh. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu, 1*, 463–476.

The Dictionary of Verbal Symbols: Dialectal Sources and Lexicographic Principles

The proposed research aims to solve the problems of compiling the Dictionary of Verbal Symbols, in particular those related to the selection of lexicographic documentation, the establishment of source bases, and methods of interpretation. Verbal symbols differ from other linguistic figurative signs, requiring an entirely different approach to their representation, material selection, and source base establishment. The dictionary represents traditional verbal symbols primarily found in folklore texts.

This study examines how verbal symbols are represented in the Dictionary. Dialectal lexicographic descriptions, ethnographic material, and recorded vernacular texts are included as supplementary components of the dictionary, facilitating the extraction of the symbolic meaning of the registered word. The components of ritual significance that contributed to the development of symbolic meanings are identified.

It is emphasized that the context either confirms or formulates the word's meaning, complements the formulated semantics of the word, records the relationships between symbols and other symbols or symbolically significant concepts, and shapes the reader's own perception of this symbol, creating space for its further interpretations.

Keywords: verbal symbol, lexicographic sources, ethnographic component, dialectal text.